

Nr 37

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om offentliggörande av handlingarna rörande utlämningen av de baltiska flyktingarna år 1946.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas de likalydande motionerna I: 208 och II: 385. Texten är tryckt i andra kammaren.

Motionärer är i *första* kammaren herr Hübinette (h) samt i *andra* kammaren herrar Werner (h), Börjesson i Falköping (cp), Rubin (mbs) samt Dickson, Nordstrandh, Björkman och Bengtson i Solna (alla h).

Hemställan avser: »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att sekretessen av handlingarna kring de baltiska flyktingarnas utlämnande år 1946 omedelbart bringas att upphöra».

Tillämpliga bestämmelser och frågans tidigare behandling

I 3 § första stycket lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (sekretesslagen) föreskrives att handlingar i ärenden vilka angå rikets förhållande till främmande makt allenast må i de fall och i den ordning Konungen bestämmer utlämnas tidigare än femtio år efter handlingens datum.

Frågan om utlämnandet av baltiska flyktingar till Sovjetunionen år 1946 har vid flera tillfällen behandlats i riksdagen. Första gången skedde detta den 23 november 1945 då framställda interpellationer i båda kamrarna besvarades av stats- respektive utrikesministrarna. De lämnade därvid vissa upplysningar om vad som förekommit i saken. (I 1945 nr 36 s. 1 ff; II 1945 nr 38 s. 1 ff).

Den ifrågavarande utlämningen förekom också till diskussion i båda kamrarna vid 1946 års remissdebatt varvid inlägg gjordes bl. a. av stats- och utrikesministrarna (se bl. a. I 1946 nr 2 s. 63 ff; II 1946 nr 2 s. 89 ff och nr 3 s. 89 ff). Utrikesministern besvarade vidare den 27 juni 1946 i andra kammaren en enkel fråga angående behandlingen i Sovjetunionen av de utlämnade balterna (II 1946 nr 29 s. 1 f).

Vid innevarande riksdags vårsession framställdes i andra kammaren en interpellation om utgivande av en vitbok rörande baltutlämningen. Interpellationen besvarades av statsministern den 22 februari 1968 (II 1968 *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 5 saml. 2 avd. Nr 37*

nr 8 s. 29 ff). Han meddelade då att en stor del av de handlingar som berörde utlämningen av balterna föll under sekretesslagen och alltså inte kunde utlämnas annat än efter beslut av Kungl. Maj:t förrän efter 50 år från handlingens datum. Tidigare framställningar om utlämnande av handlingar och om utgivande av en vitbok hade avslagits. Statsministern fann inte skäl föreligga för ändring av regeringens inställning i denna fråga. Under den på svaret följande debatten framhöll statsministern bl. a. att händelseförloppet i samband med utlämningen offentliggjorts av olika representanter för den svenska regeringen och blivit föremål för utförliga debatter i riksdagen åren 1945 och 1946. Allt som berörde de svenska myndigheternas ställningstagande var publicerat. Vad som till äventyrs kunde finnas därutöver var resonemang med främmande makter. Enligt statsministerns uppfattning saknades motiv för att utsätta sig för de eventuella risker för vårt förhållande till främmande makt som ett brytande av sekretessen kunde medföra (s. 34).

Vid en av utskottet i anledning av förevarande motioner gjord förfrågan hos utrikesdepartementet har inhämtats att sträng sekretess fortfarande upprätthålles för alla handlingar som angår rikets förhållande till främmande makter under det andra världskriget. Utlämnande av dylika handlingar för forskningsändamål har sålunda medgivits endast i ett enstaka fall och bl. a. har en av författaren Per Olov Enquist gjord framställning om rätt att för en bok rörande baltutlämningen ta del av departementets handlingar i ärendet avslagits av Kungl. Maj:t. — Det kan i detta sammanhang nämnas att Enquist i boken (»Legionärerna» Stockholm 1968) redovisar ett av honom sammanbragt omfattande material rörande förhållanden som sammanhänger med utlämningen av balterna.

Motionerna

I motionerna framhålls inledningsvis att frågan om den svenska regeringens utlämnande av de baltiska flyktingarna år 1946 på nytt aktualiserats. Anledningen härtill är bl. a. att man har kunnat förmärka en liberalisering vid tillämpningen av asylrätten. Som exempel härpå kan anföras de amerikanska medborgare som den senaste tiden fått asyl i Sverige efter att ha lämnat USA:s försvarsmakt. Därtill kommer att en baltisk sammanslutning i Sverige utgett en bok som söker återge händelserna kring vår dåvarande regerings vägran att ge de ifrågavarande balterna asylrätt i Sverige. På en fråga har statsministern under hänvisning till att handlingarna i ärendet belagts med sekretess under 50 år inte funnit anledning lämna någon redogörelse för omständigheterna kring händelseförloppet, ej heller att utge någon »vit bok».

Sekretessbestämmelser har enligt motionärerna givetvis sitt uppenbara berättigande i vissa krislägen, bl. a. av säkerhetsskäl. När krisen är över-

vunnen bör man dock kunna lätta på hemlighetens slöja. Att sekretessbelägga det nu anförda ärendet ända fram till 1995 synes från många synpunkter oklokt, bl. a. eftersom det från vårt folks synpunkt anses värdefullt att äntligen få en öppen och objektiv belysning av betingelserna kring händelserna 1946. Den kritik mot handläggningen som nu är föremål för olika bedömanden kan därvid antingen bestyrkas eller bringas ur världen.

Avslutningsvis framhåller motionärerna att det synes dem av stort värde att sekretessen för handlingarna kring de baltiska flyktingarnas utlämnande 1946 nu efter 22 år kunde bringas att upphöra.

Utskottet

Enligt sekretesslagen, som stiftats av riksdagen och regeringen gemensamt, tillkommer det regeringen att pröva och avgöra frågan, om de handlingar som åsyftas i förevarande motioner bör offentliggöras eller inte. På grund härav kan utskottet inte i anledning av motionerna tillstyrka någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet hemställer,

att riksdagen avslår motionerna I: 208 och II: 385.

Stockholm den 5 november 1968

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Erik Olsson (s), Sveningsson (h), Sörlin (s), Hernelius (h), Sörenson (fp), Tistad (fp), Harald Pettersson (cp), Nyquist (s) och Ivar Andersson (s); samt

från andra kammaren: herrar Adamsson (s), Nilsson i Östersund (s), Johansson i Trollhättan (s), Nelander (fp), Larsson i Luttra* (cp), Andersson i Billingsfors* (s), Mossberg (s), Norrby (fp), Werner* (h) och Lindberg (cp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Werner* (h) som anfört:

Som uttalas i förevarande motioner föreligger ett starkt intresse från både allmänna och enskilda synpunkter av ökad offentlighet beträffande omständigheterna kring utlämnandet av de baltiska flyktingarna 1946. Jag kan visserligen godta utskottets uppfattning, att riksdagen inte bör göra

en framställning hos regeringen i den form som motionernas hemställan anger, men jag finner starka skäl för en allmän opinionsyttring i frågan från riksdagens sida. En sådan kan enligt min mening ske utan otillbörligt intrång på regeringens kompetensområde. Jag hemställer,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 208 och II: 385 anhåller hos Kungl. Maj:t om en prövning i positiv anda av möjligheterna till ökad offentlighet beträffande omständigheterna kring utlämnandet av de baltiska flyktingarna 1946.